

Družbe Isusove, poslije je prešlo u državne ruke. Kad je g. 1814. Družba uspostavljena, nije dugo vremena u Zagrebu došlo do obnove reda. Ipak pojedini Isusovci dolazili su u apoštolska poslanstva. Napokon je revni zagrebački nadbiskup kardinal Haulik osnovao zakladu, da bi tako omogućio Isusovcima dolazak u Zagreb. Nadbiskup je Posilović nadodao toj zakladi svoj oveći prinos i g. 1900. kupio zemljište u Palmotićevoj ulici, da se ondje sagradi crkva i samostan. Katolički je Zagreb 1927. proslavio 25-godišnjicu tog događaja, te bogato obdario svetište Srca Isusova.

NJEMAČKA PEDAGOGIJA U 20. VIJEKU.

Kakova je mladež, takova će biti narodna budućnost. Zato je odgoj mladeži prevažno pitanje, koje zanima ne samo političare i socijologe, nego i svakog pravog rodoljuba. Nas se katolika to posebice tiče, jer iskreno želimo Crkvi i narodu sretnu budućnost. A to ovisi o zgodnoj pedagogiji. Eto stoga su važne sve pedagoške struje, koje se javijaju u Njemačkoj u dvadesetom vijeku i odanle kreću u široki svijet.

U glavnome možemo sve pedagoške struje svrstati u četiri skupine: revolucionarnu, eksperimentalnu, filozofsku i teološku pedagogiju. Da ih ogledamo!

1. Revolucionarna pedagogija.

Revolucije dolaze naglo, ali ne nepripravljeno; dulje se vremena skuplja upaljiva materija. Za revolucije nitko ne misli na pedagogiju, a ipak prve nema bez ove zadnje. Zar nije francusku revoluciju n. pr. u glavnom pripremio Rousseau sa svojim Emilom? Tu je on podao revolucionarnu nauku i metodu: »Činite upravo protivno, nego li to uči tradijonalna pedagogija, pak ćete gotovo svagda pogoditi, što je pravo«. I sada djeluju trojica revolucionarnih pisaca upravo u tom pravcu, a to su Ellen Key, L. Gurlitt i Gustav Wyneken.

Ellen Key je Švedkinja i njezino je glavno djelo »Vijek djeteta«. To je djelo doživjelo u njemačkom prijevodu 36. izdanje. U predgovoru ona veli: »Pojedine reforme u modernoj školi ne znače ništa, dokle nije njihovom pomoću svjesno pripravljena velika revolucija, koja će porušiti sav sadanji sistem te od njega ne će kamena na kamenu ostati. Da, mora nadoći potop pedagogike, pri kome će korablja spasti samo Montaignea, Rousseaua, Spencera i noviju dječju psihologičku književnost!« Spisateljica nazivlje gimnazije i sjemeništa ubojicama osobnosti; njoj je i kršćanska pouka demoralizacija. Nadalje zagovara kućni odgoj,

samostalnost i samovladu mladeži, slobodu u biranju predmeta, preinaku učiteljska; po njoj učitelji i učiteljice moraju imati dobru plaću i najviše 20 godina službe. — Ludvig je Gurlitt objelodanio ove glavne spise: *Der Deutsche u. sein Vaterland* (1902), *Der Deutsche u. seine Schule* (1905), *Erziehung zur Mannhaftigkeit* (1906), *Schule u. Gegenwarts-kunst* (1907), *Erziehungslehre* (1909). Njemu izgleda sadanja škola kao zavod za zaglupljivanje i robovanje; u škole treba uvesti ljepotu i slobodu starogrčke kulture. On mrzi uporabu crvene tinte, kojom inače jadni učitelji dokazuju svoju savjesnost pred pretpostavljenima; dalje traži od mladeži više veselja i dokinuće vjerskih vježbi. On usvaja Rousseauov negativni, naturalistički i individualistički odgoj. Pouka neka bude (veli on) na otvorenu zraku, svatko neka nauči koji zanat i podade se sportu (plivanju, veslanju i sl.) — O Wynekenu veli F. Muckle, da je psihopat (*Ein Bild des Kulturverfalls der Zeit*, 147). Njegovi su spisi: *Schule u. Jugendkultur* (1913), *Der Gedankenkreis der freien Schulgemeinde* (1913), *Der Kampf für die Jugend* (1919), *Revolution u. Schule* (1924), *Eros* (1921), *Der europäische Geist* (1922). Tu on zabacuje subjektivizam i individualizam Keye i Gurlitta; on hoće da odgoji mladež u objektivnom duhu Fichtea i Hegela. Agnosticizam ili fikcija je temelj njegovu odgoju (*Pädagogik Als-Ob*) On zabacuje humanističku gimnaziju; mladež hoće da oslobodi od sve prošlosti, da tako postane generacija, koja misli nehistorički. W. je pripustio u časopisu »*Der Anfang*« (1922) čak i to, da mladež iznese na vidjelo i javnu raspru mane svojih učitelja. I erotici pušta slobodna krila, čak ljubav prema dječacima, kakova je bila kod starih Grka.

Za ovom trojicom idu P. Gestreich i S. Kawerau, te socijalni demokrati O. Rühle, H. Schulz i Max Adler.

Ova revolucionarna pedagogija ide predaleko za individualnošću gojenca, a to je odgoj bez odgojitelja. (R. Lehmann, *Das doppelte Ziel der Erziehung* 194); to je kult individualiteta, nije to odgoj u bolje. Svaki pedagog mora vjerovati u napredak i poboljšanje ljudi. Novi izumi i nove socijalne prilike i neprilike traže i nove obzire u odgoju, ali to ne opravdava radikalno stajnište revolucionarnih pedagoga. O spisima ovih pedagoga možemo opetovati, što je kazao švedski kancelar Ozenstjerna o Raticijusu: »Kada sam prolistao ovu knjigu, uvjerih se, da on otkriva loše mane naših škola, ali mi se ne čine dovoljnim lijekovi, koje predlaže kao ustuk« (Cfr. K. v. Raumer, *Geschichte der Pädagogik*, III, 24). Uopće revolucionarna pedagogija hoće da odgaja bez auctoriteta, a upravo to je najnužnije u odgoju. Tko nijeće auctoritet, taj ne raspleće gordijski čvor, nego ga siječe, a time pitanje odgoja nije riješeno. Čujmo, što veli Ellen Key o auctoritetu roditelja. Ona piše: »Prije negoli otac i mati polože

svoje čelo u prah pred veličanstvom djeteta; prije negoli uvide, da riječ dijete nije drugo nego drugi izraz veličanstva; ne može dijete doći do svog prava» (Das Jahrhundert des Kindes 190). To je neograničeno pretjerivanje.

2. Eksperimentalna pedagogija.

Herbart je označio psihologiju i etiku kao temelj pedagogije. No u drugoj polovici 19. vijeka silno se razviše prirodoslovlje i tehnika. U 20. vijeku eksperiment igra veliku ulogu kod svih znanosti. Već je g. 1870. W. Wundt osnovao Institut za eksperimentalnu psihologiju. Pitanja psihofizike ili fiziološke psihologije ne sidoše nikada s dnevnog reda. Eksperiment je domala ušao i u modernu pedagogiju. Glavni su predstavnici te pojave Ernst Meumann i August Lay. Prvi je izdao g. 1907. »Vorlesungen zur Einführung in die experimentelle Pädagogik u. ihre psychologischen Grundlagen«. Tu on hoće, da pedagogija mora usporediti s medicinom, prirodoslovljem i filozofijom biti na visini moderne znanosti, te se oslanjati na iskustvo. Meumann je skupa s Layom izdavao »Zeitschrift für experimentelle Pädagogik«. Layeve spise su više cijenili izvan Njemačke. Lay ne baje za vjeru, dapače često govori o »njemačkoj vjeri« i »njemačkom čudoređu« i »njemačkoj nabožnosti, koja je iznad svake konfesije«. On ne pušta, da teologija ima riječ kod pedagogije; Meumann tako daleko ne ide.

Na temelju eksperimenta razvila se psihotehnička pedagogika. Ona između ostaloga istražuje sposobnosti mladeži i njihovu sklonost prema posebnom zvanju. Tu je Hugo Münsterberg iz Amerike otvorio put pomoću svojih djela. Sada je bibliografija o zvanjima dosta opširna, te se proteže na 100 zvanja i oko 600 prikaza (Cfr. O. Lipmann, Bibliographie zur psychologischen Berufsberatung, 1922).

Od Virchova medicina bilježi veliki napredak, jer se terapija nije ograničila samo na fiziološku patologiju, nego se oslonila i na eksperimente. Zašto ne bi i pedagogija, osobito didaktička upotrijebila eksperiment? Pedagoška metodologija može da dobije time. Doduše ta eksperimentalna pedagogija ne može se dosada pohvaliti velikim uspjehom. No ako uzmemo da ona postoji tek 25 godina, to je premalo za tako važnu znanost; ona još i sada izgrađuje svoju metodu u istraživanju, pa će doći doskora i vrijeme pozitivnog uspjeha. Još je vazda pogibelj, da tako mlada znanost počne brzo pretjerivati (die gewonnenen Ergebnisse verallgemeinern). Nadalje ne smije se pretjerivati i držati, da vrijedi i za pedagogiju ono, što valja za prirodne znanosti i njihove metode. Pedagogija ne će nikada biti čisto empirična znanost, samo istraživanje činjenica; ona ima iznad sebe filozofiju ili teologiju.

3. Filozofska pedagogija.

A. Stadler je g. 1911. objelodanio »Philosophische Pädagogik«; pod istim je naslovom izdao i G. Grunwald svoje djelo. I Jonas Cohn imade u svom djelu »Der Geist der Erziehung« podnaslov »Pädagogik auf philosophischer Grundlage« (1919), a Kurt Kessler izdao je g. 1921. pod istim naslovom slično djelo. Što je to filozofska pedagogija? To je pedagogija, koja hoće da bude odrazom savremene filozofije. Tu pisci 20. vijeka raspravljaju o pedagogiji u filozofskom duhu, dakako prema različitom filozofskom stanovištu. U 19. je vijeku regbi Herbart isključivo vladao na pedagoškom polju. On je naime prvi temeljito obradio i pedagoška pitanja i spojio pedagogiju s filozofijom. Ziller i W. Rein su popularizirali Herbarta. No u 20. vijeku protestanti počеше sve više isticati Hegela. Dakako Hegel ne će nikada moći onu ulogu imati, koju je imao Herbart, jer se nije nikada pedagoškim bavio kao Herbart. Pavo Natorp u svojem djelu »Sozialpädagogik« (Stuttgart, 6. izd. 1925.) razvija neokantovske ideje i nekoje Platonove i Pestalozzieve nauke tumači u Kantovu smislu. Pavao Barth u djelu »Die Elemente der Erziehungs- u. Unterrichtslehre« (Leipzig, 10. izd. 1913.) ima za temelj psihologiju i savremenu filozofiju. I Fr. Paulsen oslanja na filozofiju svoju pedagogiju. Iza njegove su smrti W. Kabitz (Pädagogik) i E. Spranger (Gesammelte pädagogische Abhandlungen) sabrali njegove članke i ostavštinu u cjelinu. Tu Paulsen naglasuje povjesni razvitak i zdravi čovječji razum.

Njemačka pedagogija 20. vijeka postaje sve to svjesnijom, da pedagoške nazore ne možemo dijeliti od nazora o svijetu. To znači, da nije dovoljna eksperimentalna pedagogija. S toga je August Messer opravdano zabacio krilaticu »Konac filozofijske pedagogije« (Pädagogik der Gegenwart, Berlin 1926. str. 24), koju je I. R. Kretzschmar bio raširio. Pedagoška su pitanja gotovo tako stara kao i sama filozofija. Tako nam je poznata Platonova pedagogija kao i ona Egidija Rimskog de Colonna, te Herbartova i Fröbelova djela. Novo je to u 20. vijeku, da se njemački pedagozi trude, kako bi svoju znanost učinili samostalnom ne prema nazoru o svijetu, nego prema drugim znanostima. Svaka se znanost razvija u specijalizovanje, pa zašto se ne bi i pedagogija emancipovala? Nadalje je i to napredak kod njem. pedagogije 20. vijeka, što raspravlja o pedagoškim pitanjima u sistematskoj ovisnosti, a ne isključivo u odnosu prema etičkim ili državno-filozofskim idejama, kako to susrećemo kod Platona i Aristotela i sredovječnih teologa. I to je pohvalno, što je pedagogija 20. vijeka izgradila svoju tehnologiju, a metodiku je u pojedinim strukama razvila do u potpunosti. Tu je opet filozofija čuva, da se ne raspline u specijalizovanje. To osobito vrijedi o zdravoj filozofiji, kakva je kršćanska.

Upravo ova filozofija govori jasno o konačnom cilju čovjeka, dakle i o cilju zdrave pedagogije. Pedagogija, koja nijeće ili neće da pozna taj cilj, puna je protuslovlja i vodi kao i kriva filozofija k subjektivizmu i relativizmu, ka skepsi. Kako i neće? Filozofska pedagogija 18. vijeka nije nijekala nadnaravnu objavu; pedagozi su tog vijeka vjerovali u osobnog Boga, neumrlost duše i slobodu ljudske volje. Pedagozi su pak 19. i 20. vijeka kao filozofi i to zanijekali. Za tim su se povelj premnogi protestantski pedagozi, jer (i Luter je zabacio slobodnu volju) su se povelj za potpunim racijonalizmom i tako napustili kršćansko stanovište. Protiv te struje ustadoše katolici 20. vijeka. Tako je to i Hertling naglasio. Fr. Krus D. I. je iznio, kako pred općim rasulom i pedagoškom skepsom može da se očuva samo »stara mudrost«, kršćanska orijentacija (Pädagogische Grundfragen, 2. izd. 1920.) Istim je optimizmom prožeto i djelo K. Willemsa »Grundfragen der Philosophie u. Pädagogik«, koje je g. 1915./6. izišlo u 3 sveska. Ovamo možemo pribrojiti i tri sveska »Pädagogische Psychologie« Leonarda Habricha, te System der Pädagogik in Leitsätzen für Vorlesungen (1915.) Josipa Göttlera.

4. Teološka pedagogija.

Revolucionarna je pedagogija više strast negoli znanost; eksperimentalna se može spojiti s filozofskom. No koji je cilj svake prave i zdrave pedagogije? Da učini ljude boljima prema njihovu nadnaravnom, vječnom cilju. Ta već su Kantovi pristaše priznavali, da se cilj pedagogije daje izvesti samo iz cilja opstanka ljudi (Cfr. P. Menzer, Das Ende der philosophischen Pädagogik, Leipzig 1921, str. 24). To daleko više vrijedi za nas katolike. Tu su katolici zacrtali pravac savremene pedagogije, po kome se ona mora oslanjati na nadnaravnu objavu, kako ističe K. Krieg u svom djelu »Katechetik oder Wissenschaft vom kirchlichen Katechumenate« (Freiburg 1907.).

Na polju su se ove teološke pedagogije istakli mnogi pisci. Da spomenem nekoje poglavite. To su Schöberl, F. Noser, S. Katschner, A. Ender, F. Spirago, J. Baier, C. Krieg, F. W. Bürgel, J. Schieser, H. Schmitz, L. Krebs, J. Göttler, H. Mayer, G. May, J. Brunner itd.

Katolici stoje na sigurnom putu; ne vrludaju između raznih modernih filozofskih struja. I tu se osjeća, kako katolička nauka pod neprogrešivim vodstvom rimskog pape divno utječe na pravac i metodu mirne pedagogije, te katolička pedagogija nije kao kod protestanata podvrgnuta svim nastranim strujama racijonalizma ili čak i subjektivne skepse¹⁾.

A. P.

¹⁾ Tko se želi poblize i opširnije uputiti u sva ova pitanja, naći će to kod G. Grunwalda u njegovoj »Pädagogik des 20. Jahrhunderts«.